

نوجوانان در دوره‌های مختلف سنی توجه می‌کند. به همین دلیل، میزان کارایی آموزش‌های پیشگیرانه و خودمراقبتی از این طریق افزایش می‌یابد.

این دسته از برنامه‌ها، شامل طرح‌ها و برنامه‌هایی هستند که به تناسب ویژگی‌ها و دوره‌های رشدی (جسمی، روانی و اجتماعی) کودکان و نوجوانان، سطحی از مهارت‌های پیشگیرانه را به آن‌ها آموزش می‌دهند که به همین دلیل، نوع مهارت‌ها در هر دوره تحصیلی متفاوت است و در عین حال مکمل یکدیگر هستند و انتظار می‌رود دانش آموزان با فراگیری آن‌ها بتوانند توانایی‌شان را برای «خودمراقبتی» افزایش دهند و در برابر آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطر از خود محافظت کنند. (جدول شماره ۱)

همان‌طور که می‌دانیم، نظریه‌های متعددی در مورد تربیت کودکان و نوجوانان با رویکرد «مراحل رشد» وجود دارد که توجه آن‌ها، رعایت مقتضیات مراحل رشد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و دیگر ابعاد وجودی کودکان و نوجوانان در طراحی الگوهای تربیتی است. در حوزه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی نیز، همین دیدگاه و رویکرد، از حداقل سه دهه گذشته مورد استفاده قرار گرفته و توسعه و گسترش یافته است.

رویکرد «آموزش رشدمدار»، یکی از رویکردهای شناخته شده در حوزه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی است. مطابق این رویکرد، آموزش مهارت‌های «خودمراقبتی» به تناسب دوره‌های رشدی، به کودکان و نوجوانان ارائه می‌شود. این رویکرد به تغییرات جسمی و روانی اجتماعی کودکان و

رویکرد آموزش رشدمدار و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

دکتر نادر منصور کیابی

مدیر کل دفتر مراقبت در برابر آسیب‌های اجتماعی وزارت آموزش و پرورش

دانش افزایی

مطابق این رویکرد، کودکان و نوجوانان باید قادر باشند در هر یک از دوره‌های تحصیلی، سطحی از مهارت‌ها را بیاموزند. این مهارت‌ها (به شرح جدول شماره ۲) که در مجموع موجب توانمندی «خودمراقبتی» می‌شوند، چهار دسته‌اند: مهارت‌های شخصی^۱؛ مهارت‌های مواجهه مؤثر^۲؛ مهارت‌های اجتماعی^۳؛ مهارت‌های شناخت مخاطرات^۴.

جدول ۱. چارچوب آموزش پیشگیری به تناسب دوره‌های رشدی

ردیف	دوره رشدی	مهارت مورد نیاز
۱	تا ۵ سال	افزایش تعلق و دلبستگی، مهارت‌های اجتماعی و خودکنترلی، یادگیری عاطفی، تصمیم‌گیری، آماده‌سازی تحصیلی
۲	۶ تا ۱۱ سال	مهارت‌های اجتماعی و خودکنترلی، تصمیم‌گیری، یادگیری عاطفی، مهارت‌های تحصیلی و احساس تعلق به مدرسه، مدیریت رفتاری، آگاهی و سواد رسانه‌ای، شناخت پیامدهای مواد
۳	۱۲ تا ۱۵ سال	اصلاح نگرش‌ها در مورد شیوع مصرف مواد، بازسازی هنجاری، سواد رسانه‌ای، مهارت امتناع و نه گفتن، تصمیم‌گیری، موفقیت تحصیلی، مهارت‌های ارتباطی خانوادگی و هم‌سالان، همبستگی عمومی، شناخت پیامدهای مواد
۴	۱۶ تا ۱۷ سال	تقویت و افزایش انگیزه، مهارت‌های مقابله با استرس، مهارت‌های ارتباطی و خودکنترلی، تصمیم‌گیری و و نظارت بر هدف، مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای، شناخت پیامدهای مواد، توقف مصرف قلیان و دخانیات
۵	۱۸ تا ۲۵ سال	مصاحبه‌های انگیزشی، استراتژی‌های سازگاری و مقابله، مهارت‌های حل مسئله، مهارت‌های ارتباطی، شناخت پیامدهای مواد

جدول ۲. انواع مهارت‌های مورد نیاز برای خودمراقبتی در کودکان و نوجوانان

ردیف	نوع مهارت	مؤلفه‌ها و مصادق‌ها
۱	شخصی	شناخت مسئله، خودپنداره مثبت، تصمیم‌گیری، خودکنترلی، رفتارها و عادت‌های سالم، شناخت عواطف و احساسات، تعیین استانداردهای شخصی، خودانگیزگی، هدف‌گذاری، رشد قضاوت‌های درست و مناسب، مدیریت زمان، عزت نفس
۲	مواجهه مؤثر	مدیریت استرس، مقابله با ناامیدی، شناخت و یافتن منابع، مقابله با شکست، درخواست کمک، سازگاری و انعطاف‌پذیری، فائق آمدن بر مشکلات و موانع
۳	اجتماعی	رشد مهارت‌های ارتباطی خوب، در نظر گرفتن دیدگاه‌های دیگران و توجه به آن‌ها، همکاری و مشارکت با دیگران، درک پیامدهای هر رفتار، مقاومت در برابر فشار هم‌سالان، دوست‌یابی و حفظ دوستان، حل تعارضات و مشکلات، مهارت نه گفتن
۴	شناخت خطر	شناخت خطرات و مخاطرات تهدیدکننده، شناخت زبان‌های دخانیات، داروها و مواد، شناخت نقش رسانه‌ها در گرایش به رفتارهای پرخطر، شناخت تأثیر رفتارهای پرخطر بر آینده و خانواده، خطرات مرتبط با دخانیات، داروها و مواد

روش‌شناسی و ساختار عمومی طرح‌های آموزش رشدمدار پیشگیری

⑥ آموزش مهارت‌ها از طریق هم‌سالان

⑥ فعالیت‌های تلفیق با کلاس درس

⑥ فعالیت‌های ترویجی

⑥ فعالیت‌های مکمل درسی

پی‌نوشت‌ها

1. Personal Skills
2. Coping Skills
3. Social Skills
4. knowing Risk